

# Međunarodnopravni aspekti jugoslovenske krize

Dr RANKO PETKOVIĆ

U članku se razmatraju fundamentalna načela savremenog međunarodnog pravnog poretka – pravo naroda na samoopredeljenje i neprikosновенost teritorijalnog integriteta država i uloga Ujedinjenih nacija u očuvanju mira i bezbednosti u pojedinim zemljama na poziv zakonite vlade. Nadalje se razmatra pitanje priznavanja novih međunarodnopravnih subjekata, odnosno država, i problemi koji mogu proisteći iz pokušaja stvaranja novih država u okviru sadašnjih jugoslovenskih granica. Autor u odbrani jugoslovenske državne zajednice argumentovano ukazuje na moguće sukobe koje bi raspad Jugoslavije neizostavno implicirao.

## SAMOOPREDELJENJE NARODA I TERITORIJALNI INTEGRITET DRŽAVA

Pravo naroda na samoopredeljenje i uvažavanje neprikosновенosti teritorijalnog integriteta država dva su fundamentalna načela savremenog međunarodnog pravnog poretka u svetu. To visoko mesto dobila su u Povelji Ujedinjenih nacija, kao i u mnogim drugim međunarodnim aktima univerzalnog i regionalnog karaktera. Pretpostavlja se da se ta dva načela nadovezuju jedno na drugo, ali se dešava da budu i u koliziji. Nadovezuju se jedno na drugo kada ostvarivanje prava naroda na samoopredeljenje prethodi uspostavljanju nacionalne suverene države, čiji teritorijalni integritet moraju da uvažavaju sve druge članice međunarodne zajednice. Mogu doći u koliziju kada se postavlja pitanje kome treba dati primat u slučaju da ostvarivanje prava na samoopredeljenje ugrožava teritorijalni integritet neke države.

U posleratnoj međunarodnoj praksi pravo naroda na samoopredeljenje, i u Povelji UN i u drugim pravnim i političkim aktima, shvatano je i interpretirano prvenstveno kao pravo kolonijalnih naroda na oslobađanje ispod kolonijalnog jarma i stvaranje sopstvenih nacionalnih država. Polaznu

premisu je činila nepobitna istorijska okolnost da su ti narodi bili porobljeni i da im se moralo priznati neotuđivo pravo na slobodu. Na osnovu ostvarivanja prava na samoopredeljenje, stotinjak bivših kolonija steklo je status suverenih država u savremenoj međunarodnoj zajednici.

Pri tome, savremena međunarodna zajednica, oličena pre svega u Organizaciji ujedinjenih nacija, bila je dužna da svim raspoloživim sredstvima pomaže borbu naroda kolonijalnih zemalja za ostvarivanje njihovog prava na samoopredeljenje. Međutim, ona to, sem u retkim slučajevima, nije činila, već su se narodi kolonijalnih zemalja, po pravilu, morali sami boriti za oslobođenje i stvaranje svojih suverenih država. To se može objasniti okolnošću da su bivše evropske metropole, kao članice Saveta bezbednosti UN ili kao članice NATO, bile u stanju da parališu gotovo svaku akciju uperenu protiv njihovih interesa.

Pravo naroda na samoopredeljenje je nakon drugog svetskog rata često pominjano i u slučaju tzv. podeljenih zemalja, kao što su to bili Nemačka, Vijetnam i Koreja. U slučaju Vijetnama, ono je ostvareno kao posledica oružane borbe vijetnamskog naroda protiv američke intervencije. U slučaju Nemačke, ostvareno je kao posledica „svršenog čina“ u okviru sloma tzv. socijalističke zajednice. U slučaju Koreje, pojavljuje se kao vodeći princip u pregovorima dveju korejskih država o ujedinjenju.

Kada se izuzmu kolonijalna carstva i podeljene države, bilo je nekoliko slučajeva u kojima su se pojedini narodi ili etnički kolektiviteti pozivali na pravo na samoopredeljenje da bi se odvojili od država čiji su bili nerazlučivi deo. U svim tim slučajevima, zbog ovih ili onih okolnosti, Ujedinjene nacije, pa i širi krug drugih međunarodnih subjekata, faktički su davali prednost očuvanju teritorijalnog integriteta tih država. Nijednim zvaničnim aktom Ujedinjene nacije nisu podržale nastojanje Bijafre da se izdvoji iz Nigerijske federacije, uprkos tome što se pleme Ibo latilo oružja da bi ostvarilo pravo na samoopredeljenje. Ujedinjene nacije, takođe, nisu pružile zvaničnu podršku otcepljenju Istočnog Pakistana, već su priznale formiranje države Bangladeš kada je to već bio svršen čin. Ujedinjene nacije se ne angažuju ni u pitanju izdvajanja baltičkih republika iz Sovjetskog Saveza, smatrajući da to spada u unutrašnje poslove Sovjetskog Saveza.

Na osnovu navedenih primera, može se zaključiti da su Ujedinjene nacije i međunarodna zajednica davali neopozivi primat pravu naroda na samoopredeljenje kada se radilo isključivo o kolonijalnim carstvima, kao nasilno stvorenim veštačkim tvorevinama, dok u svim drugim slučajevima daju primat uvažavanju teritorijalnog integriteta država.

Takav stav Ujedinjenih nacija proizlazi iz sledećih okolnosti:

*prvo*, Ujedinjene nacije su organizacija suverenih država, pa su se kao takve obavezale na uvažavanje njihove političke nezavisnosti i teritorijalnog integriteta, kao i na nemešanje u njihove unutrašnje poslove;

*drugo*, smatra se da se pravo na samoopredeljenje u različitim modalitetima ostvaruje u okviru postojećih država i da je stvar unutrašnje ustavne jurisdikcije;

*treće*, ugrožavanje ili rušenje teritorijalnog integriteta država s pozivom na pravo na samoopredeljenje, čak i kada nije u pitanju nelegitimno manipulisanje njime, moglo bi da prouzrokuje širu nestabilnost postojećeg međunarodnog poretka.

U prilog tome je i okolnost da se u mnogim međunarodnim pravnim i političkim aktima pojavljuje odredba ili načelo uvažavanja postojećih granica. Ono je striktno navedeno u Povelji Organizacije afričkog jedinstva (OAJ) iz 1973. i Završnom aktu KEBS-a iz 1975. godine. Unoseći odredbu o uvažavanju postojećih granica u Povelju OAJ, afrički državnici su smatrali da bi nasilno „korigovanje“ postojećih granica ili stvaranje novih država na afričkom prostoru, s pozivom na pravo na samoopredeljenje, izdvajanje ili spajanje srodnih etničkih kolektiviteta, dovelo do lančanih sukoba i haosa na tom kontinentu. Iako su same proizašle iz ostvarivanja prava na samoopredeljenje, sada su afričke države jednodušno dale prednost principu uvažavanja i očuvanja teritorijalnog integriteta države. U slučaju Evrope, naglasak je na nepovredivosti postojećih granica, što faktički znači da njihovo menjanje silom nije dozvoljeno. I tu se daje prioritet uvažavanju teritorijalnog integriteta država, s tim da se njihove granice mogu menjati samo mirnim putem, to jest na osnovu sporazuma zainteresovanih strana.

Ta načelna razmatranja odnosa prava na samoopredeljenje i principa teritorijalnog integriteta država, ilustrovana

slučajevima iz posleratnih međunarodnih odnosa, mogu biti primenjena i na sadašnju situaciju u Jugoslaviji.

Budući da Jugoslavija nije kolonijalna tvorevina, za nju važi odnos Ujedinjenih nacija prema zemljama – članicama. Ujedinjene nacije i šira međunarodna zajednica polaze od uvažavanja političke nezavisnosti i teritorijalnog integriteta Jugoslavije. Različiti modaliteti ostvarivanja prava nacionalnih i etničkih kolektiviteta u Jugoslaviji, kao mnogonacionalnoj državi, predstavljaju njenu unutrašnju stvar i tiču se karaktera i oblika njenog ustavnog uređenja. Polazeći od tačke 7, člana 2. Povelje, Ujedinjene nacije nemaju prava da se mešaju u unutrašnja zbivanja u Jugoslaviji.

Da o tome ne može biti dvojbe pokazuje okolnost da gotovo svi relevantni subjekti međunarodnih odnosa, počev od država do međunarodnih organizacija, bez obzira na moguće separatne i parcijalne ideološke, političke, ekonomske, vojnostrateške i druge interese, pružaju podršku očuvanju celovitosti i jedinstva, odnosno teritorijalnog integriteta Jugoslavije. U drugom planu je politički i pravno dopustivo ili nedopustivo zalaganje pojedinih međunarodnih činilaca za dogovorno rešavanje spornih pitanja u Jugoslaviji na osnovu uvažavanja ljudskih, nacionalnih i drugih prava i demokratskih sloboda.

## UJEDINJENE NACIJE I NARUŠAVANJE MIRA

Osnovna dužnost i uloga Ujedinjenih nacija jeste da budu čuvar mira i bezbednosti. Da bi ostvarile tu svoju misiju, one polaze od određenih načela i ciljeva formulisanih u Povelji i raspolazu za to neophodnim mehanizmom.

Kao organizacija koja počiva na principu kolektivne bezbednosti, Ujedinjene nacije su, u prvom redu, pozvane da se suprotstavljaju agresiji i da priteknu u pomoć žrtvi agresije. Dobro se zna da Ujedinjene nacije, usled različitosti interesa velikih sila, stalnih članica Saveta bezbednosti, u većini slučajeva nisu stupale u akciju protiv nosilaca agresije i da su često pribegavale različitim aktivnostima usmerenim na očuvanje mira na osnovu ovlašćenja koja je u tom domenu dobila Generalna skupština, zahvaljujući Rezoluciji „Ujedinjeni za mir“.

U slučajevima građanskog rata ili drugih sukoba u pojedinim zemljama, Ujedinjene nacije, u principu, ništa nisu preduzimale, smatrajući da je to unutrašnja stvar tih država. Ukoliko bi došlo do mešanja spoljnih sila u te unutrašnje sukobe, Ujedinjene nacije su mogle smatrati da oni prevazilaze razmere striktno unutrašnjih pitanja i da ugrožavaju mir i sigurnost u širem međunarodnom okruženju. Tada nastaje legitimna mogućnost njihovog učešća u rešavanju tih sukoba. To znači da se Ujedinjene nacije mogu umešati u takve sukobe tek kada oni, zbog uplitanja spoljnih sila, počnu da ugrožavaju mir i bezbednost i, što je takođe veoma važno, tek i jedino na osnovu poziva ili saglasnosti zakonite vlade zemlje o kojoj je reč.

Koliko se Ujedinjene nacije ustežu od mešanja u unutrašnje sukobe zemalja – članica pokazuje okolnost da se nisu našle pozvanim ni nadležnim da se umešaju u dugogodišnji građanski rat u Čadu, iako to i nije bio „čisto“ građanski rat, pošto su se otvoreno zalagale za pobedu jedne ili druge strane dve spoljne sile – Francuska i Libija. Ujedinjene nacije nisu reagovala, slanjem mirovnih snaga ili posmatračkih misija, ni u slučaju prevrata, državnih udara, unutrašnjih sukoba različite vrste u mnogim zemljama Afrike, Azije, Latinske Amerike, pa i Evrope (Somalija, Etiopija, Uganda, Gvineja, Liberija, Bangladeš, Pakistan, Tajland, Indonezija, Čile, Argentina, Turska, Grčka itd.).

Na osnovu načelnih odredaba Povelje UN, kao i slučajeva iz prakse, može se sasvim pouzdano reći da bi se Ujedinjene nacije neposredno „umešale“ u eventualne unutrašnje sukobe u Jugoslaviji, slanjem mirovnih snaga ili posmatračkih misija, isključivo na poziv zakonite vlade, a nikako na osnovu apela ili želja pojedinih aktera u sukobu koji nemaju ni ustavni ni međunarodni legitimitet.

Može se pretpostaviti da bi se Ujedinjene nacije angažovale u smirivanju eventualnih sukoba u Jugoslaviji razmatranjem različitih aspekata jugoslovenske krize u odgovarajućim organima i telima, kao i pružanjem dobrih usluga, naročito generalnog sekretara UN, koji se neretko pojavljuje u sličnim misijama. I u tom slučaju, jedini partner sa kojim bi korespondirale Ujedinjene nacije bila bi zakonita vlada Jugoslavije.

Međunarodni sud pravde u Hagu nadležan je samo u slučajevima kada su dve ili više strana u sporu međunarodno-pravni subjekti, i to pod uslovom da se svi saglase da iznesu spor pred taj organ Ujedinjenih nacija. To znači da se nadležnost Međunarodnog suda pravde pojavljuje samo u sporovima država, a ne kada su u pitanju unutrašnji sukobi u nekoj državi. Zbog toga su deplasirana stanovišta da bi bilo koja od jugoslovenskih republika, nezadovoljna svojim položajem ili opštim stanjem u zemlji, svoje pritužbe mogla izneti pred Međunarodni sud pravde u Hagu, jer ne poseduje međunarodnopravni subjektivitet, pa prema tome nema ni pravnu legitimaciju za pojavljivanje pred tim organom Ujedinjenih nacija.

## MEĐUNARODNO PRIZNANJE DRŽAVA

Međunarodno priznanje novih država može biti relativno jednostavan i brz, ali i složen i dugotrajan proces. Primera i za jedno i za drugo ima mnogo u posleratnoj međunarodnoj praksi.

Većina novooslobođenih zemalja, bivših kolonija, veoma brzo je stekla međunarodno priznanje, a to znači da su je priznale velike sile, susedne i druge zemlje i da je primljena u Ujedinjene nacije. Jedan od razloga je to što su Ujedinjene nacije i gotovo čitava međunarodna zajednica oslobađanje kolonija smatrale važnim političkim zadatkom i civilizacijskom obavezom. Stoga se relativno retko dešavalo da bivše kolonijalne sile, Velika Britanija i Francuska, kao stalne članice Saveta bezbednosti, stave veto na prijem neke novooslobođene zemlje u Ujedinjene nacije.

Međunarodno priznanje znatno teže stižu zemlje koje su sticajem objektivnih ili subjektivnih okolnosti uključene u sukobe i konfrontacije velikih sila i drugih zemalja. Poznato je, na primer, da je SR Nemačka posredstvom tzv. Halštajnovе doktrine i zapadnih saveznika dugo sprečavala i otežavala priznavanje Nemačke Demokratske Republike. Relativno mali broj zemalja priznaje Tajvan, koji je deo Kine, ali se *de facto* formirao kao zasebna država, zbog toga što iz principijelnih političkih i pravnih razloga ne prihvata njegov put u

secesiju i međunarodnopravni subjektivitet, kao i zbog toga što ne žele da se zamere NR Kini, koja je njihov pravi i jedini diplomatsko-politički i ekonomski partner.

Pitanje međunarodnog priznanja novih međunarodnopravnih subjekata, odnosno država, koji bi mogli biti stvoreni na jugoslovenskom prostoru zavisi, pre svega, od toga kako će se rasplesti sadašnja jugoslovenska kriza – mirnim putem ili silom. Ukoliko bi do formiranja novih država na jugoslovenskom prostoru došlo mirnim putem, na osnovu dogovora, i ukoliko bi se te nove državne tvorevine odmah uzajamno priznale, moglo bi se pretpostaviti da bi ih brzo priznale i velike sile, susedne i druge zemlje, pošto bi one time samo potvrdile da se slažu sa sporazumno i legitimno izraženom voljom jugoslovenskih naroda.

Ukoliko bi do stvaranja novih država na jugoslovenskom prostoru došlo jednostranim činom ili primenom sile, i ukoliko ih ne bi priznala matična država, koja je ostala nosilac međunarodnopravnog subjektiviteta i kontinuiteta Jugoslavije, njihovo međunarodno priznanje bilo bi znatno otežano. U međunarodnu zajednicu one bi stupile kao „sporne“ države zbog toga što bi ih neke zemlje priznale, rukovodeći se sopstvenim ideološkim, političkim, ekonomskim i vojnostrateškim interesima, dok ih druge ne bi priznale, da ne bi kvarile odnose sa matičnom zemljom koja ih ne priznaje. S obzirom na takvu podelu u pogledu međunarodnog priznanja, te nove države bi relativno teško mogle obezbediti jednoglasnu preporuku velikih sila, stalnih članica Saveta bezbednosti, za prijem u Ujedinjene nacije. Takva situacija bi objektivno otežala ostvarivanje nekih njihovih esencijalnih interesa u političkoj, ekonomskoj i drugim sferama.

## SUKCESIJA I SECESIJA

Tokom istorije države su nastajale i nestajale najčešće u okviru ratnih sukoba. Epilog je uvek zavisio od odnosa snaga, sticaja istorijskih i drugih okolnosti. Na toj osnovi rešavana su i različita „propratna“ pitanja, kao što je nasleđivanje određenih prava i obaveza, deoba dugova i imovine itd. Kao neko merilo ili regulator služili su običaji, a od 16. i 17. veka sve više i pravila međunarodnog prava.

Nakon drugog svetskog rata, na ruševinama kolonijalnih carstava, nastalo je stotinjak novih suverenih država, pa se javlja i potreba pravnog regulisanja njihovih, naročito pravnih i ekonomskih odnosa sa bivšim metropolama. Imajući to u vidu, pojavljuje se potreba za kodifikovanjem pravila o sukcesiji država, naročito u domenu ugovornog i imovinskog prava. U toku osamdesetih godina usvojene su u Beču tri konvencije o različitim vidovima sukcesije država, ali je samo jedna postala pravosnažna za zemlje potpisnice, jer druge dve nisu još prošle kroz obaveznu fazu ratifikacije u njihovim parlamentima.

Smisao bečkih konvencija o sukcesiji država jeste da pripomognu u slučajevima kada ispod okrilja jednog međunarodnopravnog subjekta (država) nastaju jedan ili više novih međunarodnopravnih subjekata (države). Prema sadašnjem stanju, radi se pre svega, o kodifikovanom običajnom pravu i novim pravilima koja se odnose na savremenu praksu, ali ne i na obaveznu matricu ponašanja aktera u različitim slučajevima sukcesije država.

S obzirom na to da pravila o sukcesiji država u savremenoj međunarodnoj zajednici prvenstveno spadaju u tzv. kolonijalni dosije, teško je odrediti koliko bi i na koji način mogla biti primenjena u „jugoslovenskom slučaju“.

Odredbe bečkih konvencija o sukcesiji država mogle bi biti primenjene u procesu „razdruživanja“ jugoslovenskih naroda, kao inspiracija i putokaz, jedino u slučaju takvog njihovog međusobnog sporazuma. Samo tada, iz pepela Jugoslavije, nastale bi nove države sa nasleđenim međunarodnim pravnim subjektivitetom i kontinuitetom. Međutim, teško je pretpostaviti da bi do takvog „razdruživanja“ moglo doći, jer ono pretpostavlja takav odnos snaga i takvu harmoniju među svim akterima u jugoslovenskoj krizi da, ukoliko bi postojali, do sadašnje krize ne bi ni došlo.

Mnogo bliža mogućem raspletu jugoslovenske krize jeste pretpostavka da bi jedan deo Jugoslavije ostao nosilac njenog političkog i pravnog subjektiviteta i kontinuiteta, dok bi drugi delovi tek morali da se uspostave i afirmišu kao novi međunarodnopravni subjekti. Otuda i sam pojam „razdruživanje“ ne predstavlja ni realističnu ni relevantnu pravnu formulu, već izražava teško ostvarivu političku želju. Stoga se pre može

govoriti o otcepljenju, odvajanju, izdvajanju iz Jugoslavije, što se u političkom i pravnom rečniku najčešće podvodi pod pojmom secesije.

U posleratnoj međunarodnoj praksi postojali su i delovali mnogi secesionistički pokreti, ali su secesije bile malobrojne. Secesionistički pokreti postoje i deluju u mnogim zemljama tzv. trećeg sveta, naročito u nekadašnjim kolonijama, koje su ušle u međunarodnu zajednicu sa granicama koje su diktirali interesi i odnosi snaga bivših metropola, ali i u evropskim zemljama – od Velike Britanije do Francuske i Španije. Nijednom od tih secesionističkih pokreta, bez obzira na to što se u pojedinim slučajevima radi o ostvarivanju prava naroda na samoopredeljenje do otcepljenja, ni Ujedinjene nacije ni šira međunarodna zajednica ne pružaju oficijelnu podršku. Štaviše, kao u slučaju Bijafre, preovlađuje njihova podrška očuvanju principa uvažavanja teritorijalnog integriteta država.

Uspeh secesije, prema tome, zavisi od odnosa snaga u državi u kojoj se javlja secesionistički pokret i od eventualnog uplitanja spoljnih sila i faktora. Jedna od retkih država koja se razdvojila na dva dela je Pakistan. Iako je Istočni Pakistan bio u teritorijalnom diskontinuitetu sa Zapadnim Pakistanom, sačinjavali su jednu državu. Pozivajući se na razlike u nacionalnoj i verskoj pripadnosti, kao i na teške posledice ekonomske zapostavljenosti u Pakistanu, Istočni Pakistan se, pod vođstvom Avami Lige, digao na oružje i uz pomoć Indije odvojio od Pakistana. Tako je nastao Bangladeš. Pakistan je zadržao svoj međunarodni subjektivitet i kontinuitet, dok je Bangladeš morao da insistira na svom međunarodnom priznanju i prijemu u Ujedinjene nacije. Ipak, u slučaju Bangladeša to nije išlo teško, jer je stupio u zajednicu suverenih država u kontekstu antikolonijalne revolucije.

Međunarodna zajednica smatra različite separatističke i secesionističke pokrete neželjenom pojavom, a njihovo delovanje uzrokom nestabilnosti u pojedinim zemljama i opasnošću za savremeni međunarodni poredak, koji počiva na uvažavanju političke nezavisnosti i teritorijalnog integriteta država. Smatra se da njihove pretenzije mogu biti amortizovane ili zadovoljene u procesu unapređivanja prava i demokratskih sloboda čoveka i etničkih kolektiviteta u zemljama u kojima postoje.

## GRANICE NOVIH DRŽAVA

U odnosu na ranija istorijska razdoblja, postojeći međunarodni poredak je relativno dobra garantija za očuvanje i ostvarivanje interesa malih i srednjih zemalja. Međutim, na osnovu iskustva, još se u međunarodnim odnosima primenjuje prevaziđeno i diskreditovano tzv. pravo jačeg. Iz toga sasvim jasno proizilazi da lakše čuvaju i brane svoja prava i interese veće, čvršće i jače države.

Sve dok nije došla u političku, ustavnu i ekonomsku krizu, Jugoslavija je imala stabilnu međunarodnu poziciju. Ali, da li bi se to moglo reći za državice koje bi se mogle pojaviti na njenom tlu?

Kada se govori o pojavi tih novih, malih država na jugoslovenskom prostoru obično se navodi da takvih već ima u Evropi, pa se često pominju Lihtenštajn, San Marino i Monako. Pri tome se zaboravlja kada su i kako one nastale, i još više da se one, u stvari, nalaze pod protektoratom većih susednih država, u ovom slučaju Švajcarske, Italije i Francuske, tako da se u doktrini često raspravlja o stvarnom stepenu njihove državnosti i suverenosti.

To znači da bi nove, male države nastale na jugoslovenskom tlu, a to znači na vetrometnom i nestabilnom balkanskom području, mogle ceh za svoju nezavisnost *de facto* plaćati većim susednim državama, sa kojima su – to se dobro zna – imale neprijatna istorijska iskustva. Ukoliko je u prošlosti, kada su se nalazile u sastavu tih država, u tim našim budućim državicama i postojala borba za oslobođenje i nacionalnu samobitnost, njen cilj je bio izdvajanje iz njihovog sastava. Njihove manjine koje su nakon prvog svetskog rata ostale u sastavu tih država bile su izložene otvorenoj asimilaciji i diskriminaciji.

Nije prijatno sa takvim istorijskim iskustvom startovati u „novi život“, bez obzira na to što su te veće susedne države, u međuvremenu, postale ugledni članovi evropskih institucija i integracija. Tim pre kada se zna da mogu imati i teritorijalne revandikacije prema tim novim južnoslovenskim državama ili državicama.

Sa stanovišta međunarodnog prava mogu se smatrati definitivno utvrđenim, a na osnovu Završnog akta iz Helsinkija

i nepovredivim, granice Hrvatske i Slovenije, koje su, kao rezultat narodnooslobodilačke borbe i pobjede saveznika u drugom svetskom ratu, utvrđene Mirovnim ugovorima u Parizu 1947. godine. To znaju i neofašistički poslanici u italijanskom parlamentu, koji su nedavno izneli zahtev za anuliranje odgovarajućih odredaba Mirovnih ugovora u Parizu i „vraćanje“ Istre, Slovenačkog primorja, Zadra i jadranskih ostrva Italiji, verujući da će se posle „raspada“ Jugoslavije odnos snaga toliko promeniti da će se to moći sprovesti, ako ne na osnovu prava, onda na osnovu sile. Tim pre se onda može verovati da će se naći političke ličnosti i snage u Italiji koje će moći da postave pitanje poništavanja Osimskih sporazuma iz 1976. godine pozivajući se na „promenu okolnosti“, koja je i pravno utemeljena kao izuzetak od poštovanja sklopljenih ugovora, u vidu klauzule *rebus sic stantibus*.

Ni tzv. južne jugoslovenske republike, kao buduće male države, ne bi se našle u lagodnom položaju. Sve tri, a posebno Srbija, imale bi problema sa teritorijalnim pretenzijama Albanije, koje bi se mogle zaoštriti nakon promena režima u toj zemlji i odnosa snaga na tom području. U posebno teškom položaju mogla bi se naći Makedonija, s obzirom na to da gotovo sve zemlje sa kojima se graniči odriču postojanje makedonske nacije.

Ako je motiv za izdvajanje iz Jugoslavije, kako se tvrdi, jačanje suverenosti i efikasnije ostvarivanje egzistencijalnih nacionalnih interesa, faktičko je stanje da su oni bili i mogu biti, lakše apsolvirani u zajedničkoj državnoj zajednici, a da u slučaju uspostavljanja samostalnih državnica ulaze u veliku zonu rizika i opasnosti.

## KEBS I EVROPSKE INSTITUCIJE

Za razliku od Povelje UN, koja je ne samo politički već i pravno obavezujući akt, Završni akt iz Helsinkija i Povelja o novoj Evropi spadaju u red političkih, a ne pravno obavezujućih akata. Sa stanovišta međunarodnog prava, to je velika razlika, ali u međunarodnim i, posebno, evropskim odnosima ona nije velika zbog visokog autoriteta i ugleda KEBS-a. U

svakom slučaju, iz te razlike proizilaze i metod i instrumentarij delovanja KEBS-a u jačanju bezbednosti i saradnje u evropskom prostoru.

Pojedini akteri jugoslovenske krize već su u više navrata pokušali da „animiraju“ određena tela i organe KEBS-a u prilog svojih interesa i stanovišta, ali u tome nisu imali uspeha, jer i KEBS, kao i OUN i druge univerzalne i regionalne međunarodne organizacije, opšte samo sa meritornim predstavnicima zemalja – članica.

Svakako, to ne znači da se u okviru ovlašćenih organa i tela KEBS-a ne može raspravljati o pojedinim aspektima jugoslovenske krize, budući da načela i ciljevi KEBS-a obavezuju, ako ne pravno, politički i moralno Jugoslaviju kao zemlju potpisnicu. Međutim, i u tom slučaju, KEBS ostaje u korespondenciji isključivo sa zvaničnim organima jugoslovenske države, jer bi svi drugi kanali njegove komunikacije mogli biti smatrani nedozvoljenim mešanjem u njene unutrašnje poslove. Zbog toga se i od KEBS-a, kao i od ostalih evropskih institucija, kao što su Evropski savet ili Evropska zajednica, jedino može očekivati da insistira na očuvanju celovitosti i teritorijalnog integriteta Jugoslavije, demokratskim procesima u Jugoslaviji, sporazumno rešavanju spornih pitanja u Jugoslaviji i da, eventualno, pruža dobre usluge u vezi s tim.

## MEŠANJE U UNUTRAŠNJE POSLOVE JUGOSLAVIJE

Međunarodno iskustvo pokazuje da do mešanja u unutrašnje poslove neke zemlje najčešće dolazi kada se ona nalazi u nestabilnom i kriznom stanju. Do mešanja u njene unutrašnje poslove može doći na inicijativu spoljnih faktora, pod dejstvom njihovih vlastitih interesa, ili na osnovu inicijative pojedinih aktera sa unutrašnje scene, kojima je za ostvarivanje njihovih ambicija i ciljeva potrebna pomoć spolja. Osim toga, može postojati i podudarnost interesa i akciona povezanost tih spoljnih i unutrašnjih faktora.

Opasne i destruktivne posledice mešanja u unutrašnje poslove država dovele su do toga da nemešanje postane jedno od fundamentalnih načela Povelje UN i savremenog međuna-

rodnopravnog poretka. Gotovo da i nema univerzalnih, regionalnih i bilateralnih političkih i pravnih akata u kojima se strane ugovornice ili strane potpisnice ne pozivaju na striktno poštovanje principa nemešanja u unutrašnje poslove država.

U dosadašnjem razvoju jugoslovenske krize bilo je određenih vidova mešanja spoljnih sila i organizacija pod dejstvom njihovih vlastitih interesa ili na inicijativu pojedinih aktera jugoslovenske krize.

Velike sile, evropske i susedne zemlje na mnoge načine su stavile do znanja Jugoslaviji i svetskoj javnosti da podržavaju njenu celovitost, jedinstvo i teritorijalni integritet, ali su neke od njih, u isto vreme, na različite načine počele da pružaju podršku ličnostima i snagama u Jugoslaviji koje svojim delovanjem i proklamovanim ciljevima upravo to dovode u pitanje. Taj „dvostruki kolosek“ u stavu prema Jugoslaviji može se pravdati pružanjem podrške njenim demokratskim procesima, ali u složenoj jugoslovenskoj situaciji teško se može znati gde demokratija počinje, a gde se završava, a još teže se može ustanoviti gde je fluidna granica između podrške očuvanju teritorijalnog integriteta ili secesiji pojedinih njenih delova.

U nekim ekstremnijim slučajevima čak se primenjuju određeni vidovi pritiska na Jugoslaviju, uspostavljanjem ekonomskog ili finansijskog embarga i lansiranjem upozorenja, odnosno pretnje da neće biti dozvoljen ovakav ili onakav rasplet jugoslovenske krize.

Pojedini akteri jugoslovenske krize u potrazi za saveznicima, odnosno političkom, finansijskom, pa i oružanom podrškom, ne samo protivno postojećem ustavnom poretku i pravilima lepog ponašanja u međunarodnom opštenju, obraćaju se spoljnim faktorima sa zahtevom da se direktno umešaju u „rešavanje“ jugoslovenske krize. Najčešće nailaze na zatvorena, ali ponekad i na otvorena vrata. Sa stanovišta unutrašnjeg prava, to spada u red inkriminiranih radnji koje podležu krivičnim sankcijama, a sa stanovišta međunarodnog prava mogu se okvalifikovati kao nedozvoljene radnje u okviru mešanja u unutrašnje poslove države.

## S U M M A R Y

## INTERNATIONAL ASPECTS OF THE YUGOSLAV CRISIS

In the article are considered fundamental principles of the modern international legal order – the right of nations to self-determination, inviolability of territorial integrity of states, and the role of the United Nations in preservation of peace and security in individual countries upon the request of legitimate governments. Further on are considered the matter of recognition of new international legal subjects, i.e. states, and problems that might ensue from attempts undertaken at forming of new states within the frames of the existing Yugoslav state borders. In his advocating the existence of the present Yugoslav state community he calls attention, on the basis of valid evidence, to the possible conflicts that a disintegration of Yugoslavia would inevitably provoke.

## R E S U M E

## LES ASPECT INTERNATIONAUX DE LA CRISE YOUGOSLAVE

Dans cet article on développe les principes fondamentaux de l'ordre internationale juridique – le droit de l'autodétermination et l'inviolabilité de l'intégrité territoriale des Etats ainsi que le rôle des Nations Unies dans la sauvegarde de la paix et de la sécurité de certains payes à la demande du gouvernement légal de ceux-ci. Ensuite, on développe la question de la reconnaissance des nouveaux sujets internationaux et juridiques, c'est à dire, des Etats, et on touche des problèmes pouvant sortir des essais de la création de ces Etats dans le cadre et à l'intérieur des frontières yougoslaves actuelles. L'auteur défend la communauté des Etats yougoslaves montrant les arguments nécessaires qui peuvent mener à la conclusion que certains conflits possibles seraient nés implicitement si la Yougoslavie disparaîtra.

## Р Е З И М Е

## МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ ЮГОСЛАВСКОГО КРИЗИСА

В статье рассматриваются фундаментальные начала современного международного порядка – право народов на самоопределение и неприкосновенность территориальной целостности государств и роль Организации Объединенных Наций в сохранении мира и безопасности в отдельных странах по приглашению законного правительства. Далее рассматривается вопрос признания новых международных субъектов, т. е. государств, и проблемы, которые могут возникнуть при попытках создания новых государств в рамках нынешних югославских границ. Автор в защиту югославского государственного содружества аргументированно указывает на возможные столкновения, которые бы распад Югославии непременно вызвал.